अछामी भाषिका र मानक नेपाली भाषाको पद सङ्गति सम्बन्धी व्यतिरेकी अध्ययन

गणेश सोडारी
दोस्रो वर्षको परीक्षा क्रमाङ्क ४१३०१३५/२०६६
त्रि.वि.वि. दर्ता नं. ९-२-४१३-४८-२००४

त्रिभुवन विश्व विद्यालय शिक्षा शास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको शोधपत्र (नेपा. शि.५९८) पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

२०६९

टीकापुर बहुमुखी क्याम्पस
नेपाली भाषा शिक्षण विभाग
टीकापुर, कैलाली

त्रिभुवन विश्व विद्यालय शिक्षा शास्त्र सङ्काय
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
टीकापुर बहुमुखी क्याम्पस
टीकापुर, कैलाली

शोध निर्देशकको सिफारिस-पत्र

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग टीकापुर बहुमुखी क्याम्पस टीकापुर, शिक्षा शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको नेपाली भाषा विषयको नेपाली शिक्षा ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनको लागि प्रस्तुत **अछामी भाषिका र मानक नेपाली भाषाको पद सङ्गति सम्बन्धी व्यतिरेकी अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र शोधार्थी **गणेश सोडारी**ले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । यस शोधकार्यसँग म पूर्ण सन्तुष्ट छु । अतः यस शोधलाई आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०६९/०६/

....

उप प्रा. श्री धनकृष्ण उपाध्याय

शोध निर्देशक

त्रिभुवन विश्व विद्‌यालय शिक्षा शास्त्र सङ्काय
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
टीकापुर बहुमुखी क्याम्पस
टीकापुर, कैलाली

मिति : २०६९/०६/

मूल्याङ्कन समितिको स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्व विद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत टीकापुर बहुमुखी क्याम्पस टीकापुर, नेपाली भाषा शिक्षा विभागका शोधार्थी **गणेश सोडारी**ले स्नातकोत्तर (एम.एड) तहमा नेपाली विषयको नेपाली शिक्षा ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनको लागि प्रस्तुत गर्नु भएको **अछामी भाषिका र मानक नेपाली भाषाको पद सङ्गति सम्बन्धी व्यतिरेकी अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र सोही प्रयोजनका निमित्त उपयुक्त ठहरिएकाले स्नातकोत्तर उपाधिका लागि स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

हस्ताक्षर

१. विषय समिति अध्यक्ष/शोध निर्देशक उप.प्रा. धनकृष्ण उपाध्याय ....

२. बाह्‌य परीक्षक प्रा.डा. पारसमणि भण्डारी ....

नेपाली विषय समिति अध्यक्ष, त्रि.वि.वि.

३. विषय विशेषज्ञ उप.प्रा.लय प्रसाद खतिवडा ....

४. विषय विशेषज्ञ उप.प्रा.तिलक देव गिरी ....

शोधसार

शोध शीर्षक : अछामी भाषिका र मानक नेपाली भाषाको पद सङ्गति सम्बन्धी व्यतिरेकी अध्ययन

शोधार्थी : गणेश सोडारी

शोध निर्देशक : उप.प्रा. धनकृष्ण उपाध्याय

विभाग/क्याम्पस : नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, टीकापुर बहुमुखी क्याम्पस, टीकापुर कैलाली

शैक्षिक शत्र : २०६८/०६९

पृष्ठ सङ्ख्या : ८४+ २१

अध्याय : पाँच

शोध प्रक्रिया :

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्व विद्यालय शिक्षा शास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह (एम.एड) दोस्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि तयार पारिएको हो । सात सय दरामा बोलिने अछामी भाषिकाको सामान्य परिचय दिई भाषिकाको मौलिक विशेषताहरूको पहिचान गराउनु, उक्त भाषामा रहेको पद सङ्गति प्रक्रियाको पहिचान गर्नु, अछामी भाषिका र मानक नेपाली भाषाका पद सङ्गतिको तुलनात्मक अध्ययन गर्न दुई वटा भाषा र भाषिका बिच समानता र असमानताहरुको किटान गर्नु र अछामी मातृभाषी वक्ताले मानक नेपाली सिक्दा आइपर्ने समस्याको पहिचान गर्नु यस शोधपत्र अध्ययनका उद्देश्यहरू रहेका छन् । यस अध्ययनका लागि सात सय दरामा बोलिने अछामी भाषिकाका वक्ताहरूलाई जनसङ्ख्याका रूपमा लिई प्रत्यक्ष छलफल, भेटवार्ता, अवलोकन, वर्णनात्मक, तुलनात्मक र पुस्तकालयीय जस्ता विधिहरू अपनाइएका छन् ।

यस शोधपत्रको अध्याय एकमा शोधको परिचय अन्तर्गत शोधपत्रको शीर्षक, शोधको प्रयोजन, समस्या कथन, शोधको उद्देश्य, पूर्वकार्यको समीक्षा, अध्ययनको औचित्य र महत्त्व, अध्ययन विधि, अध्ययनको क्षेत्र र सीमा र शोधपत्रको रूपरेखा समावेश गरिएको छ । दोस्रो अध्यायमा अछामी भाषिका र क्षेत्रको परिचय अन्तर्गत भाषा र भाषिकाको परिचय, नेपाली भाषाका भाषिकाहरु, अछामी भाषिकाको भौगोलिक क्षेत्र र वक्ताहरू,

सामाजिक पक्ष, अछामी भाषिकाको उद्भव र विकास प्रक्रिया, सात सय दरामा बोलिने अछामी भाषिकाका विशेषताहरू, पद सङ्गतिको अध्ययन र व्यतिरेकी अध्ययन समावेश छ । तेस्रो अध्यायमा अछामी भाषिकामा पद सङ्गति अन्तर्गत पद सङ्गतिको परिचय, पद सङ्गतिका प्रकार, विभिन्न आधारमा पद सङ्गति प्रक्रियाको वर्गीकरण, व्याख्या, विश्लेषण समावेश छ । चौथो अध्यायमा नेपाली मानक भाषा र अछामी भाषिकाको पद सङ्गति बिच तुलनात्मक अध्ययन अन्तर्गत विभिन्न कोटिका आधारमा अछामी भाषिका र मानक नेपाली भाषा बिच तुलनात्मक अध्ययन, व्याख्या, विश्लेषणका साथै अछामी मातृभाषी वक्ताले मानक नेपाली सिक्दा गर्ने समस्या र सम्भाव्य त्रुटिहरू लाई समावेश गरिएको छ भने पाँचौ अध्यायमा उपसंहार अन्तर्गत शोधको निष्कर्ष, सुझाव, शैक्षणिक प्रयोजन र भावी अध्ययनका लागि सम्भाव्य शीर्षकहरु समावेश छन् ।

यस शोधमा सात सय दरामा बोलिने अछामी भाषिकाको पहिचान गराउने मौलिक विशेषताहरु उल्लेख गरिएका छन् । अछामी भाषिकाको मौलिक शब्द भण्डार, व्याकरण व्यवस्था, उच्चारण अवस्था भएकै आधारमा यस भाषिकालाई नेपाली भाषाको भाषिकाको रूपमा चिनाउन सकिन्छ । सात सय दरामा बोलिने अछामी भाषिकामा पनि मानक नेपाली भाषाको जस्तै पद सङ्गति व्यवस्था रहेको छ । पद सङ्गतिका आधारमा मानक नेपाली भाषा र अछामी भाषिकाका बिच सामान्य समानता रहे पनि प्रक्रियागत, संरचनागत र प्रयोग सन्दर्भगत रूपमा भने केही असमानता रहेको पाइन्छ ।

अन्तमा अछामी भाषिका र मानक नेपाली भाषाको पद सङ्गति सम्बन्धी व्यतिरेकी अध्ययन गरिएको यस शोध पत्रले अछामी मातृभाषी वक्तालाई मानक नेपाली भाषा सिक्न सहज पार्नुका साथै भाषा तथा भाषिकाका क्षेत्रमा खोज अध्ययन गर्ने भावी अध्येताहरूलाई केही मात्रामा भए पनि सहयोगीको भूमिका खेल्न सक्छ भन्ने आशा राखिएको छ ।

विषय सूची

विषयवस्तु **पृष्ठ**

अध्याय - एक : शोध परिचय **१-१२**

१.१. शोध शीर्षक १

१.२. शोधको प्रयोजन १

१.३. समस्या कथन १

१.४. उद्देश्य ३

१.५. पूर्वकार्यको समीक्षा ३

१.६. अध्ययनको औचित्य र महत्त्व ८

१.७. अध्ययनको क्षेत्र र सीमा ९

१.८. अध्ययन विधि १०

१.८.१ अध्ययनका स्रोतहरू १०

१.८.१.१ प्राथमिक स्रोतहरू १०

१.८.१.२ द्वितीयक स्रोतहरू ११

१.८.२ अध्ययनको जनसङ्ख्या ११

१.८.३ जनसङ्ख्याको छनोट ११

१.९. शोधको रूपरेखा १२

अध्याय - दुई : अछामी भाषिका र क्षेत्र **१३-३०**

२.१. भाषाको परिचय १३

२.२. भाषिकाको परिचय १४

२.३. नेपाली भाषाका भाषिकाहरू १५

२.४. अछामी भाषिकाको परिचय १७

२.५. अछामी भाषिकाको भौगोलिक क्षेत्र २०

२.६ सामाजिक सांस्कृति पक्ष २२

२.७ अछामी भाषिकाको उद्भव र विकास प्रक्रिया २४

२.८ सात सय दरामा बोलिने अछामी भाषिकाका प्रमुख विशेषताहरू २६

२.९ पद सङ्गतिको अध्ययन २७

२.१० व्यतिरेकी अध्ययन २८

२.११ सारांश ३०

अध्याय - तिन : अछामी भाषिकामा पद सङ्गति ३१-४६

३.१. पद सङ्गतिको परिचय ३१

३.२. नामिक पद (कर्ता) र क्रियाको सङ्गति ३२

३.३. विशेष्य र विशेषणको सङ्गति ३७

३.४ भेदक र भेद्यको सङ्गति ४०

३.५ नाम र सर्वनामको सङ्गति ४२

३.६ नाम र कोटिकर बिचको सङ्गति ४४

३.७ सारांश ४५

अध्याय - चार : नेपाली मानक भाषा र अछामी भाषिकाको पद सङ्गति बिच तुलना ४७-७५

४.१. विषय प्रवेश ४७

४.२. लिङ्ग सङ्गतिका आधारमा अछामी भाषिका र मानक नेपाली भाषा ४८

४.२.१. लिङ्गका आधारमा कर्ता र क्रियाको सङ्गति ४९

४.२.२. लिङ्गका आधारमा विशेष्य र विशेषणको सङ्गति ५०

४.२.२.१ समस्या र सम्भावित त्रुटि ५१

४.२.३ लिङ्गका आधारमा भेदक र भेद्यको सङ्गति ५२

४.२.३.१ समस्या र सम्भावित त्रुटि ५४

४.३ पुरुष सङ्गतिका आधारमा अछामी भाषिका र मानक नेपाली भाषा ५४

४.३.१. पुरुषका आधारमा कर्ता र क्रियाको सङ्गति ५५

४.३.१.१ समस्या र सम्भावित त्रुटि ५६

४.३.२. पुरुषको आधरमा कर्म र क्रियाको सङ्गति ५७

४.३.२.१ समस्या र सम्भावित त्रुटि ५८

४.४. वचन सङ्गतिका आधारमा अछामी भाषिका र नेपाली मानक भाषा ५८

४.४.१ वचनका आधारमा कर्ता र क्रिया बिच सङ्गति ५९

४.४.१.१ समस्या र सम्भावित त्रुटि ६०
४.४.२ वचनका आधारमा कर्म र क्रियाको सङ्गति ६१
४.४.२.१ समस्या र सम्भावित त्रुटि ६२
४.४.३ वचनका आधारमा विशेषण र विशेष्यको सङ्गति ६२
४.४.३.१ समस्या र सम्भावित त्रुटि ६४
४.४.४ वचनका आधारमा भेदक र भेद्यको सङ्गति ६५
४.४.४.१ समस्या र सम्भावित त्रुटि ६६
४.४.५ वचनका आधारमा नाम र सर्वनामको सङ्गति ६७
४.४.५.१ समस्या र सम्भावित त्रुटि ६८
४.५ आदर सङ्गतिका आधारमा अछामी भाषिका र मानक नेपाली भाषा ६८
४.५.१ आदरका आधारमा कर्ता क्रियाको सङ्गति ६९
४.५.१.१ समस्या र सम्भावित त्रुटि ७०
४.५.२ आदरका आधारमा कर्म र क्रियाको सङ्गति ७०
४.५.२.१ समस्या र सम्भावित त्रुटि ७१
४.५.३ आदरका आधारमा विशेषण र विशेष्यको सङ्गति ७१
४.५.४ आदरका आधारमा भेदक र भेद्यको सङ्गति ७२
४.५.५ आदरका आधारमा नाम र सर्वनामको सङ्गति ७२
४.५.५.१ समस्या र सम्भावित त्रुटि ७३
४.६ सारांश ७४
अध्याय - पाँच : उपसंहार ७६-८२
५.१. निष्कर्ष ७६
५.२. सुझावहरू ७९
५.३ शैक्षणिक प्रयोजन ८०
५.४ भावी अध्ययनका सम्भाव्य शीर्षकहरू ८१
सन्दर्भ सूची
परिशिष्टहरू

तालिका सूची

तालिका नं.		पृष्ठ सङ्ख्या
ता.नं. १	नामिक पद र क्रियाको लिङ्ग सङ्गति	३३
ता. नं. २	कर्ता र क्रियाको वचन सङ्गति	३४
ता.नं ३	कर्ता क्रियाको पुरुष सङ्गति	३५
ता. नं. ४	कर्ता र क्रियाको आदर सङ्गति	३६
ता. नं. ५	विशेषण र विशेष्यको लिङ्ग सङ्गति	३७
ता. नं. ६	विशेष्य र विशेषणको वचन सङ्गति	३८
ता. नं. ७	विशेषण र विशेष्यको आदर सङ्गति	३९
ता. नं. ८	भेदक र भेद्यको लिङ्ग सङ्गति	४०
ता. नं. ९	भेदक र भेद्यको वचन सङ्गति	४१
ता. नं. १०	भेदक र भेद्यको आदर सङ्गति	४२
ता. नं. ११	नाम र सर्वनामको वचन सङ्गति	४३
ता. नं. १२	नाम र सर्वनामको आदर सङ्गति	४४
ता. नं. १३	नाम र कोटिकरको वचन सङ्गति	४५
ता. नं. १४	अछामी भाषिका नेपाली मानक भाषामा लिङ्ग सङ्गतिको तुलना	४८
ता. नं. १५	कर्ता र क्रियाको लिङ्ग सङ्गतिका आधारमा तुलना	४९
ता. नं. १६	विशेष्य र विशेषणको लिङ्ग सङ्गतिको तुलना	५१
ता. नं. १७	भेदक र भेद्य बिचको लिङ्ग सङ्गतिका आधारमा तुलना	५३
ता. नं. १८	पुरुष सङ्गतिमा मानक नेपाली भाषा र अछामी भाषिको तुलना	५५
ता. नं. १९	कर्ता र क्रियाको पुरुष सङ्गतिको तुलना	५६
ता. नं. २०	कर्म र क्रियाको पुरुष सङ्गतिको तुलना	५७
ता. नं. २१	वचन सङ्गतिका आधारमा तुलना	५८
ता. नं. २२	कर्ता र क्रियाको वचन सङ्गतिका आधारमा तुलना	५९
ता. नं. २३	कर्म र क्रियाको वचन सङ्गतिका आधारमा तुलना	६१
ता. नं. २४	विशेष्य र विशेषणको वचनका आधारमा तुलना	६३
ता. नं. २५	भेदक र भेद्यको वचनका आधारमा तुलना	६५
ता. नं. २६	नाम र सर्वनामको वचन सङ्गतिका आधारमा तुलना	६७

ता. नं. २७	कर्ता र क्रियाको आदर सङ्गतिका आधारमा तुलना	६९
ता. नं. २८	कर्म र क्रियाको आदर सङ्गतिका आधारमा तुलना	७१

सङ्क्षिप्त शब्दसूचि

उ.मा.वि.	=	उच्च माध्यमिक विद्यालय
उप.प्रा.	=	उप प्राध्यापक
इ.स.	=	इस्वी सम्वत्
एम.एड.	=	मास्टर अफ एजुकेशन
ऐ.	=	ऐजन (माथिको)
कृ	=	कृषि
डा.	=	डाक्टर
ता. नं.	=	तालिका नम्बर
नेपा.शि.	=	नेपाली शिक्षा
ने.रा.प्र.प.	=	नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
पृ.	=	पृष्ठ
पु.	=	पुरुष
प्रा.डा.	=	प्राध्यापक डाक्टर
प्रा.वि.	=	प्राथमिक विद्यालय
प्रा.लि.	=	प्राइभेट लिमिटेड
म.	=	महिला
मा.वि.	=	माध्यमिक विद्यालय
मि. न.	=	मिति नभएको
वि.	=	विद्यार्थी
वि.स.	=	विक्रम सम्वत्
शि.	=	शिक्षक
त्रि.वि.वि.	=	त्रिभुवन विश्व विद्यालय